

Wadley, R. L., *Histories of the Borneo environment. Economic, political and social dimensions of change and continuity* (Verhandelingen van het Koninklijk instituut voor taal-, land- en volkenkunde CCXXXI; Leiden: KITLV Press, 2005, vi + 315 blz., €35,-, ISBN 90 6718 254 0).

Sinds enige jaren loopt een innovatief onderzoeksproject op het KITLV (Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde) in Leiden dat zich richt op het samenspel tussen milieu, bevolking en economie in de Indonesische archipel. Het project, bekend onder de acroniem EDEN (Environment, Demography, Economy Nusantara), kan zich verheugen in een toenemende internationale belangstelling. Dit project vormde dan ook de bron van inspiratie voor een conferentie in 2000 waarvan nu pas de publicatie is verschenen. Onderwerp daarvan was het hele eiland Borneo, dus niet alleen het Indonesische, voorheen Nederlands-Indische deel (Kalimantan). In de publicatie wordt dan ook melding gemaakt van Han Knapens proefschrift over Zuidoost-Kalimantan van vóór 1880 dat uit het EDEN-project is voortgevloeid.¹ Opmerkelijk is echter wel dat deze bundel, geredigeerd door de Amerikaanse antropoloog Reed Wadley, geen enkele bijdrage bevat van Nederlandse deelnemers aan deze betrekkelijk nieuwe en vernieuwende tak van geschiedschrijving. Maar misschien is dat hoe internationalisering van wetenschappelijk onderzoek in Nederland soms uitpakt.

In zijn algemene inleiding stipt Wadley op voorspelbare wijze, doch niet ten onrechte, aan dat eerdere studies over Borneo of Kalimantan te weinig aandacht hebben geschonken aan het fysieke milieu bij de beschrijving en analyse van economische en sociale ontwikkelingen. Een ongewone greep is om de tien afzonderlijke bijdragen door middel van een kaart in geografisch opzicht af te bakenen. Daaruit blijkt onmiddellijk dat slechts twee bijdragen uitsluitend betrekking hebben op Kalimantan: Wadleys eigen historisch overzicht van West-Kalimantan en Bernard Sellato's handelsgeschiedenis van het noordoosten. Twee andere artikelen lenen zich goed voor een vergelijking tussen Indonesisch en Maleisisch gebied, te weten Eric Tagliacozzo's relaas van duizend jaar Chinese handelsbetrekkingen in het noordoosten en Lesley Potters studie van bosbouw in de laatkoloniale periode. Nog eens twee artikelen richten zich op percepties die niet aan een bepaalde plaats zijn gebonden. De overige vier gaan over Sarawak en Sabah in Oost-Maleisië.

De tien bijdragen tot de bundel zijn ondergebracht in drie globale categorieën — economie, politiek en sociale verandering — die elkaar wel eens overlappen. De plaatselijke productie van guttapercha, ofwel bosrubber, komt ter sprake in drie van de vier economische bijdragen; alleen Tagliacozzo vormt een uitzondering op de regel door zijn focus op een veel eerdere periode (vóór

¹ H. Knapen, *Forests of Fortune? The environmental history of Southeast Borneo, 1600-1880* (Leiden: KITLV Press, 2001). Dit boek was dus niet beschikbaar ten tijde van de conferentie en is daarom in slechts bescheiden mate gebruikt in de afzonderlijke bijdragen van de hier besproken bundel.

1900). Sellato en Cristina Eghenter pleiten allebei tegen een zwart-wit denken over lokale producenten als hetzij heel wijs, hetzij roekeloos in hun omgang met natuurlijke rijkdommen, terwijl Potters optimisme over de gunstige gevolgen van de recente decentralisatie in Indonesië geboren lijkt te zijn uit een behoorlijk rooskleurige indruk van hoe *locals* met het milieu omspringen. Het is een boeiende discussie die vooral steunt op impressies verkregen uit veldwerk ter plaatse. Er zijn natuurlijk weinig harde statistische gegevens beschikbaar over economische activiteiten van deze aard maar de lezer kan zich niet helemaal onttrekken aan de indruk dat het ook te maken heeft met de optiek in het doen van onderzoek. Een op zich weinig betekenend voorbeeld mag dit toelichten. In haar beschrijving van de inheemse rubbersector in Zuidoost-Kalimantan verwijst Potter naar een momentopname uit 1928, terwijl volledige productiestatistieken gemakkelijk te raadplegen zijn in recente literatuur die ze zelf aantoonbaar goed kent.

Twee van de drie bijdragen over politiek betreffen hoe ver de macht van de staat reikt. Redacteur Wadley snelt 180 jaar geschiedenis door om aan te geven dat de 'feitelijke' grens tussen Kalimantan en Sarawak aan de bovenloop van de Kapuasrivier niet samenviel met de officiële grens, terwijl Amity Doolittle een parallel ziet tussen Eurocentrisch koloniaal beleid in Brits Noord-Borneo en de huidige bemoeizucht van de centrale regering van Maleisië met de inheemse verhoudingen in Sabah. Ook hier is een klein voorbeeld te geven van hoe verder zoeken een hogere mate van nauwkeurigheid zou hebben opgeleverd. In zijn terloopse vermelding van het verdrag van Londen (1824), waardoor de Britse en Nederlandse interessesferen werden afgebakend, gaat hij voorbij aan de dubbelzinnigheid in de formulering, die bijgedragen heeft tot een halve eeuw verwarring en controverse tussen deze beide koloniale mogendheden. De derde bijdrage in deze categorie geeft de geschiedenis van het imago van de gifboom (*upas*) zoals beschreven door de zeventiende-eeuwse natuurvorser Rumphius (steevast hier als Duitser geduid hoewel zijn hele leven in dienst van de VOC). Het is een aardig leesbaar verhaal dat geografisch nóch thematisch bij de rest past.

De laatste categorie, over sociale verandering, bevat twee interessante casestudies uit Oost-Maleisië, van de Amerikaanse antropoloog George Appell over de Rungus in Sabah en van Monica Janowski over de Kelabit-stam in Sarawak. Ter wille van de vergelijking ware een soortgelijke casestudy over Kalimantan leuk geweest. In plaats daarvan krijgt de lezer een exposé van de hand van de historicus Graham Saunders die zijn best doet om het stereotype beeld bij te stellen dat lokale bewoners van het eiland Borneo alsmat in harmonie leefden met hun omgeving. Een geschikt slotwoord in een inspirerend boek dat vast meer onderzoek zal uitlokken.

J. Thomas Lindblad

Walle, K., *Buurthouden. De geschiedenis van burengebruiken en buurtorganisaties in Leiden (14e-19e eeuw)* (Leidse historische studies III; Leiden: Ginkgo, 2005, cd met bijlagen + 325 blz., €37,50, ISBN 90 807009 5 9).

Sinds Stads geschiedenis (*Urban History*) eind jaren zestig van de vorige eeuw als een aparte discipline van het historische veld is gedefinieerd, maakt buurt geschiedenis daar een wezenlijk onderdeel van uit. Het aantal publicaties is niet heel erg groot, zeker niet wat Nederland betreft, maar de buurt als typisch object van stadshistorisch onderzoek is erdoor op de kaart gezet. Het gaat daarbij in het bijzonder om het kleinste type buurten, vaak *gebuurten* genoemd, die worden gekenmerkt door zeer geringe omvang, maar een hoge mate van op solidariteit gebaseerde rechten en plichten van de bewoners. In het boek van Walle hebben we met dit type te maken. Ook hij richtte zijn onderzoek op enerzijds de institutionele aspecten en anderzijds de sociale, waarbij gezegd moet worden dat de buurt als organisatorische eenheid de boventoon voert in zijn betoog. De achtereenvolgende hoofdstuktitels spreken wat dat betreft boekdelen: I. Ontstaan en ontwikkeling, II. Institutionaliseren, III. Reorganisatie en IV. Verval en ontmanteling.

Het eerste hoofdstuk behandelt de gebuurten t/m de reorganisatie van 1593. Walle wijst hierbij op de (vijftiende-eeuwse) demografische groei als katalysator voor de opkomst van gebuurten als zelforganisaties. Tevens wordt echter duidelijk dat vanaf het midden van de zestiende eeuw gebuurten werden ingeschakeld door de stedelijke overheid. Deze ontwikkeling leidde in Leiden tot een inbedding in de bestuursinrichting en een volledig gecentraliseerde opzet van de gebuurten in 1593. De gebeurte werd een geïnstitutionaliseerd orgaan om de eigen sociale cohesie te bewaken. Interessant is dat Beleg en Ontzet van Leiden in 1573-1574 niet als cesuur is gehanteerd.

Het volgende hoofdstuk laat de werking van de buurtcorporaties zien tijdens het Ancien Régime. Enerzijds komen de taken op het gebied van de openbare orde en sociale controle, de bevolkingsregistratie en de sociale zorg aan de orde, anderzijds de rituelen en gebruiken. Ook hier blijkt weer dat het buurtwezen bloeide in een periode van bevolkingsexplosie en de daaruit voortvloeiende typisch stedelijke problematiek. Walle bestrijdt de mening dat de gebuurten in de tweede helft van de achttiende eeuw in verval zouden zijn geraakt, maar geeft wel toe dat er ten aanzien van de sociale activiteiten een neergaande lijn was. Overigens heb ik de indruk dat de achttiende eeuw minder bestudeerd is dan de zeventiende.

Dat het systeem van gebuurten nog springlevend was, bewijst het derde hoofdstuk. Dit begint met het inzetten in 1795 van de buurtcorporaties ter realisering van de democratisering van het stadsbestuur. Bovendien maakte het nieuwe stadsbestuur gretig van zijn bevoegdheden gebruik om slechts stemgerechtigde, dat wil zeggen politiek gewenste *opziensers* van een gebeurte te benoemen. Terecht behandelt Walle deze episode in een apart hoofdstuk, overigens een iets gewijzigde en uitgebreide versie van een reeds in 1990